

Chováme se jako za Rakouska-Uherska během průmyslové revoluce, říká bioklimatolog Miroslav Trnka



Za sucho nemohou zemědělci. Přestože zemědělskou výrobu je zapotřebí sladit s podmínkami a zefektivnit, suché období způsobuje klimatická změna, ne hospodaření na polích, říká Miroslav Trnka autor: HN – Josef Kubíček



• **Viktor Votruba**, redaktor

15. 5. 2020 00:00 / 10 minut čtení



[SUCHO](#) [VODA](#) [ZEMĚDĚLSTVÍ](#) [ZMĚNY KLIMATU](#) [PŘEHRADY](#) [KLIMA](#) [ZEMĚDĚLSKÁ PŮDA](#)

Pětileté sucho, kterým Česko prochází, je v očích bioklimatologa Miroslava Trnky historicky ojedinělou anomálií, která vychází z globální klimatické změny. Chování

státu v takové situaci považuje za zpozdilé. "Připomíná mi to postoj Rakouska-Uherska v první polovině 19. století. Tehdy už v Anglii 50 let běžela průmyslová revoluce, u nás se ale přemýšlelo nad tím, zda jsou parní stroje dobré a nakolik je využít. Myslím si, že budoucností našeho průmyslu jsou nízkoemisní technologie, a je v našem bytostném zájmu, abychom jejich nástup zachytili," upozorňuje Trnka. Mezinárodní klimatické závazky podle něj plní republika jen díky tomu, že v 90. letech neúmyslně přišla o podstatnou část těžkého průmyslu, ale také dramaticky regulovala stavy skotu.

Tento článek patří do placené sekce.

Pro vás jej odemknul někdo, kdo má předplatné.

Pokud budete předplatitelem, budete moci stejným způsobem odemknout placené články i pro své přátele.

A získáte i [řadu dalších výhod](#).

HN: Zemědělcům se v posledních letech vyčítá špatné hospodaření s půdou. Vy se jich do jisté míry zastáváte a poukazujete na to, že suchem trpí i ty země, kde se hospodaří pro nás ideálním způsobem. Není tedy potřeba, aby čeští pěstitelé zásadně měnili postoj k půdě?

Zemědělství samozřejmě potřebuje velké systémové změny. Potřebujeme pestrou krajinu, která se ze sucha rychleji vzpamatuje. Určitě to ale nemůžeme brát tak, že když změním krajinu, nebudeme mít problémy se suchem. Když se podíváme na dopady sucha v Rakousku, Belgii nebo Nizozemsku, jsou dost podobné jako u nás. Ani ta pestrá krajina mu nezabrání. Důvod sucha je ve změně klimatu. Zemědělců se zastávám proto, že upnout se na špatná řešení si kvůli času a financím nemůžeme dovolit.

HN: Začátkem týdne se po roce sešla Národní koalice pro boj se suchem, složená ze zástupců vlády, úřadů, vodohospodářů i akademiků, za které jste jejím členem. Jste s výsledkem jednání spokojen?

V zásadě jsem spokojen s jeho průběhem. Ještě před pěti lety by tématu sucha nikdo tolik váhy nepřikládal. Teď ho má vláda jako prioritu. Nepamatuji si žádnou epizodu sucha, aby se v Česku takto detailně řešila.

Miroslav Trnka (43)

■ *Vědecký pracovník Ústavu výzkumu globální změny Akademie věd ČR. Zároveň působí na Mendelově univerzitě v Brně, kde v roce 2014 získal profesuru v oboru speciální a obecné produkce rostlinné.*

■ *Jeho hlavním vědeckým oborem je modelování dopadů změny klimatu na polní plodiny v současných i budoucích podmínkách.*

■ *Koordinátor a iniciátor projektu Intersucho, zaměřeného na monitorování sucha v Česku.*

HN: S čím jste na to jednání šel?

Prezentoval jsem tam dvě témata. Tou významnější zprávou bylo, že nepozorujeme jen růst teploty a úbytek srážek, ale dochází ke změně celého cirkulačního systému. Procházíme historicky ojedinělou anomálií. V přímém přenosu vidíme projevy klimatické změny. Podle dat, která máme k dispozici, bylo v minulém a předminulém století tak dlouhé období sucha prakticky vyloučeno. Šel jsem tam tedy s tím, že Česko by mělo vnímat emise jako skutečný problém a že ho coby stát, který má v přepočtu na obyvatele emise relativně vysoké, a to i v rámci Evropy, čeká hodně domácích úkolů. Těžko můžeme chtít z Evropské unie hodně peněz k adaptaci na změnu klimatu, když jsme současně kvůli průmyslu jedněmi z největších producentů oxidu uhličitého na hlavu v Evropě.

HN: Skutečný problém je tedy zvyšující se koncentrace skleníkových plynů v atmosféře?

Samozřejmě a byla to i moje klíčová poznámka na jednání Národní koalice pro boj se suchem.

HN: Česko se jako jediný stát visegrádské čtyřky nehlásí k tomu, že finanční balíky na podporu ekonomiky po koronavirové krizi mají vést k transformaci na udržitelnou společnost. Je také kritikem Zelené dohody pro Evropu. Není to krátkozraké?

Vnímám to jako chybu. Chápu obavy zástupců podniků. Samozřejmě pro stát našeho zaměření a s naším množstvím emisí vyžaduje Zelená dohoda velmi ambiciózní přístup. My klimatické dohody plníme zejména díky tomu, že se snižování množství emisí vztahuje k roku 1990. Po něm emise dramaticky poklesly.

HN: Tehdy to byl efekt zavírání velkých průmyslových podniků.

Přesně tak. Kdyby byl rozhodným obdobím rok 1995, už 25 let řešíme problém, jak emise snížit. Jako společnost jsme před tuto výzvu nebyli postaveni, žili jsme z toho jednorázového snížení na počátku 90. let. A na společnosti se hluboce podepsal skepticismus, který zosobňoval zejména Václav Klaus starší. Pozoruji, že už mizí – jen o dvacet let později, než by bylo záhodno.

HN: Zaspali jsme dobu?

Mně to připomíná pozici Rakouska-Uherska někdy v první polovině 19. století. V Anglii už téměř 50 let běžela průmyslová revoluce a u nás se přemýšlelo nad tím, zda jsou stroje dobré, nakolik je využít a jaké na ně uvalit clo. Budoucností našeho průmyslu by měly být nízkoemisní technologie. Je v našem bytostném zájmu jako průmyslového státu jejich nástup zachytit nebo dohnat. Upřímně si myslím, že v podnicích už to často vědí a uvažují tak. Pokud by ale cítili větší podporu státu, bylo by to pro ně lehčí a šli by do většího rizika. Navíc, pokud ta nová pravidla hry nepřijmeme, jen poškodíme naši budoucí konkurenceschopnost.

HN: Jakou bychom v tomhle směru tedy podle vás měli zastávat pozici?

Měli bychom být spíš v první polovině pelotonu států, které jsou v tomto směru progresivní a myslí dopředu. Nynější sedmadvacátá pozice v žebříčku EU není dobrá. Samozřejmě si můžeme vyjednat výjimky pro ohrožené sektory, ale nemůžeme setrvávat na konceptech, které se přežily.

HN: Je postkoronavirová krize příležitostí k nastavení udržitelné ekonomiky?

Myslím si, že epidemie nám ukázala, že je možné provést fundamentální změny, pokud je dostatečný tlak. Peníze na to jsou. Když se podíváte na to, kolik jsme jich schopni nyní do ekonomiky dát a kolik jsme do ní nalili při minulé finanční krizi, jsou to řádově částky, jaké bychom potřebovali na změnu k udržitelné ekonomice.

HN: V Česku jsou velmi kritizovány meliorace. Podle přírodovědce Jakuba Hrušky z Ústavu výzkumu globální změny, kde také působíte, sehrávají zásadní negativní roli při odvodňování zemědělské půdy. Ministr zemědělství Miroslav Toman je ale jako zásadní problém nevnímá a upozorňuje, že meliorace jsou oboustranné, krajinu nejen odvodňují, ale také do ní přivádějí vodu. Jsou podle vás velkým problémem?

Je to vždy otázka lokálního vnímání a osobní zkušenosti. Znam meliorace, které fungují tak, že vodu z pozemků odvádějí příliš rychle, ale představa, že v Česku máme odvodněno 1,2 milionu hektarů – a to stojí na pozadí našich problémů –, není reálná. Většina meliorací je neudržovaná a vodu už neodvádí tak, jak bylo projektováno. Určitě mají vliv na řadu míst, jako zásadní klíč k řešení sucha bych je ale neviděl. Na konci dubna v krajině za posledních pět let chybělo 800 litrů na každý metr čtvereční. Polovina proto, že byly nižší srážky, druhá proto, že krajina měla kvůli delší vegetační sezoně a vyššímu výparu i vyšší nároky. Těch 800 litrů nám prostě chybí a násobeno plochou státu to je obrovské množství. Samotné rychlejší odtékání vody z krajiny je kombinací několika věcí. První, kterou nezměníme, je reliéf našeho území. Druhá je hrubost mozaiky krajiny – je v ní moc jednolitých polí a málo okrajů, které by vodu vedly po vrstevnici a nutily ji zasáknout. Pak jsou tu věci týkající se kvality půdy a její struktury. Nejde nutně o nedostatek organické složky, ale o to, že máme málo luskovin, vojtěšky, málo pícnin, tedy rostlin, které půdu primárně zlepšují. Chybí proto, že jsme se jako stát už v 90. letech rozhodli výrazně omezit živočišnou výrobu, a tak nemáme hnůj ani pícniny. Důsledek vidíme na polích.

HN: Ministr zemědělství ale již delší dobu říká, že živočišnou výrobu jeho úřad podporuje a podporovat bude.

Ano, ministerstvo si to uvědomuje a ty kroky ke změně se dělají a dělaly se už i za předchozího ministra. Musíme si ale být vědomi i toho, že živočišná výroba nás nespasí. Dnes máme dvojnásobnou užitkovost u mléčného skotu, potřebujeme jej tedy polovinu oproti 90. letům. O to je i méně hnoje. Pokud bychom ho chtěli víc, znamenalo by to, že bychom museli zvýšit jeho spotřebu nebo pro něj někde najít nový odbyt. Z druhé strany proti tomu jde snaha o celkové snižování emisí skleníkových plynů, které způsobují globální oteplování. Zrovna produkce masa a chov hovězího dobytka patří k jejich původcům.

HN: Větší podporou živočišné produkce bychom tedy životnímu prostředí moc neprospěli.

Zemědělství je ucelený systém s koloběhem látek a energie. Musíme v něm najít rovnováhu, která odpovídá potřebám trhu i krajiny. Právě ohled na krajinu nám ale chybí. Strategie, kterou si s sebou neseme ještě z 90. let, se orientovala zejména na tržní možnosti zemědělství. Tehdy jsme se primárně přiklonili k velkoplošné rostlinné výrobě. Teď vidíme důsledky tohoto rozhodnutí.

S momentálně dostupnou pracovní silou bude vždy část našeho zemědělství postavená na rostlinné produkci s velkou mírou mechanizace.

HN: Co tedy máme dělat?

Potřebujeme ke krajině přistupovat jako k celku a využívat regionální specifičnosti. Nemůžeme například stejný vzor použít na krajinu Polabí, kde lze úspěšně kombinovat polní výrobu například s pěstováním zeleniny, a pro Vysočinu, kam zase patří pastviny a živočišná produkce. Musíme se vyvarovat toho, abychom pěstovali například kukuřici na bioenergii tak, aby to vedlo k erozi a nakonec k emisím skleníkových plynů. Měli bychom pečlivě uvažovat o podpoře bioenergií, aby nebyla na úkor organické hmoty, kterou do půdy potřebujeme dostat. To nejdůležitější, co bychom si jako stát měli říci, a vláda by si to možná měla nechat občany stvrdit v dalších volbách, je otázka: jakou chceme mít krajinu a jak toho dosáhneme? Je to proces, který bude trvat celou generaci a změně klimatu se budeme přizpůsobovat neustále. Tato epizoda sucha nebude během našich životů jediná. Zatím je to jen takový test.

HN: Proč se tolik kritiky valí právě na zemědělce?

Ve skutečnosti je zemědělství jen indikátorem toho, co se děje v krajině. Sucho nás právě tam bolí, a to i ekonomicky. Kdybychom ale chtěli problém řešit, nemůžeme si jen stěžovat na zemědělce. Musíme snižovat emise. Potřebujeme změnu v krajině, nemůžeme to ale stavět tak, že když investujeme dvacet miliard do pestré krajiny, vyřešíme tím sucho. Nevyřešíme. I když se podíváme do minulosti, do doby, kdy se u nás hospodařilo tradičně. V 19. století jsme měli trojnásobné množství hospodářských zvířat a oralo se jen zvířecím potahem, pole neměla víc než dva hektary a měli jsme spoustu rybníků, stejně přišla sucha, která trvala dva roky. Zemědělci a lesníci mají co zlepšovat, nejsou ale původci tohoto sucha.

HN: Ministerstvo zemědělství začátkem týdne uveřejnilo seznam 31 nových lokalit, které by mohly být vhodné pro stavbu nových přehrad. V Česku už je vytipováno téměř sto míst. Budou podle vás někdy potřeba desítky nových přehrad?

Na začátku 90. let takových míst bylo na seznamu několik stovek. Řada těch profilů byla vytipována již za Rakouska-Uherska. Míst, kde lze postavit přehradu, v krajině moc není. Nikdo netvrdí, že na všech vybraných místech musí přehrady být. Ten seznam je spíš takový princip předběžné opatrnosti, aby se tam nestavělo nic jiného, pro případ, že by byly přehrady v budoucnu potřeba.

HN: A potřebujeme nové přehrady už dnes?

Některé vodní toky mají svou bilanci velmi napjatou. Bez přehrad, které jim nadlepšují (dotují vodou, pozn. red.), by z nich byly jen stoky z čistíren odpadních vod. Při budování přehrad bude vždy potřeba vyvážit zájem ochrany přírody. Jejich dalším stavbám se v budoucnu nevyhneme. Pro určitá území nebudou jiná řešení. Nebýt povrchových nádrží, pět milionů lidí u nás nejspíš nemá co pít.

HN: Ochránci přírody zpravidla s přehradami nesouhlasí.

A já jim rozumím. Musíme si uvědomit, že všechny ty lokality, které jsou vytipovány pro stavby vodních přehrad, jsou krásné a najdete tam úžasná místa, mimo jiné ale díky tomu, že jsou blokovány pro stavbu přehrad. Často už 90 let jsou tak chráněny před zástavbou. Kdyby tomu tak nebylo, už jsou tam dávno rekreační objekty, hotely

či domy. Z pohledu ochrany přírody je začlenění nových lokalit na seznam míst chráněných stavební uzávěrou vlastně dobrá zpráva.